

DOBA LATÉNSKÁ

- pojmenovaná podle lokality La Tène ve Švýcarsku (dříve považována za pohřebiště, dnes převažuje výklad rituálního místa) = počátek rané doby dějinné
- kulturní integrace celé Z a stř. Evropy
- laténská kultura ztotožňována s Kelty, známými od 5. stol. př. Kr. z písemných pramenů (Hekataios Milétský, Herodotos); Římané o nich mluví jako o Galech (Caesar)
- tradiční model: invaze z jádra (jedno místo vzniku – bohaté hroby), dnes opuštěno – akulturace; etnicita jednotlivých regionálních skupin problematická
- „keltské expanze“ – 4. stol. př. Kr. – do Itálie (387 př. Kr. dobytí Říma); 3. stol. př. Kr. – do Řecka a Malé Asie (279 př. Kr. – útok na delfskou věštitelnu) – „navrátilci“ ve střední Evropě?; Keltové – spojenci Hannibala, žoldníci ve Středomoří
- zánik laténské kultury: více faktorů – rozpínání římské říše, Dákové z východu, Germáni ze severu; krize patrná v sídleních oblastech už kolem poloviny 1. stol. př. Kr.

Doba laténská u nás:

- kmen Boii (Bójové)? – Boiohaemum – Bohemia (podle zpráv z 1. stol. po Kr.)
 - LTA (5. stol. př. Kr.) – vývoj z pozdního halštatu, objevuje se nový umělecký styl (zobrazování lidské postavy); bohaté knížecí hroby v J a Z Čechách (Hradiště u Písku – etruská konvice); některá velká hradiska – Závist (akropole)
 - LTB1 (4. stol. př. Kr.) – velký zlom, opuštěna hradiště i pohřebiště; nově pohřbíváno hlavně kostrově (v kultuře se objevují některé prvky z dnešního Švýcarska, dříve se uvažovalo o příchodu nového obyvatelstva – „Keltů“); muži – bojovnícké hroby (meč, štít, kopí), ženy se šperky (nákrčníky, náramky, nánožníky, spony)
 - ve 3. stol. př. Kr. – výrobní a distribuční centra: Němčice nad Hanou – obrovská produkce (bronzové šperky, skleněné šperky); jedna z nejstarších ražeb mincí v celé záalpské Evropě!! (vychází z mincí Alexandra Makedonského)
- 2.-1. stol. př. Kr. – určující oppida (viz níže), nemáme hroby
- vrchol pravěkého vývoje na našem území, vyspělé hospodářství (zemědělství, řemeslo) - stejná úroveň znovu dosažena až ve středověku

- G.I. Caesar – De Bello galico (58-51 př. n. l.)
- kolem r. 41/40 př. n. l. = byli Bójové s Taurisky v S Pannonii poraženi kmenovým svazem Dáků pod vedením dáckého krále Burebisty (→ Bójská poušť)

Písemné prameny

- DOBIÁŠ, J. 1964: Dějiny československého území před vystoupením Slovanů, Praha.
- BARTOŇKOVÁ, D. – RADOVÁ, I. 2010: Antické písemné prameny k dějinám střední Evropy, Praha.

Hekataios Milétský (konec 6. stol.) – země Keltiké v sousedství Ligurie

Hérodotos z Halikarnassu (484-425 př. n. l.) – v zemi Keltů pramení Istros (Dunaj)

Strabón z Amaseie (64-24 př. n. l.) – ve svém díle Géografika cituje z díla **Poseidonia**

z Apameie (135-51 př. n. l.), zprávu o srážce germánských Kimbrů a Teutonů s Bóji ke které došlo kolem roku 113 př. n. l. někde v horním Podunají, snad v JZ Boiohaemu – snad PRVNÍ PÍSEMNÁ ZPRÁVA o našem území:?

Titus Livius (59-17 př. n. l.) – zapsal keltskou pověst o dvou synovcích krále Biturigů

Ambigata, kteří se vydali se svými vojenskými družinami hledat svá sídla, Sigoves prý šel směrem do Hercynského lesa (tj. do střední Evropy), Beloves do Itálie → dva hlavní směry keltské expanze

Gaius Iulius Caesar (100-44 př. n. l.) – „Zápisky o válce galské“

Periodizace

časný latén (LTA, 480/50-370 př. n. l.)

doba plochých keltských pohřebišť (LTB-C1, 370-180 př. n. l.), období keltské expanze LB

doba keltských oppid (LTC2-D1, 180-50 př. n. l.)

časné období

- bohatství pozdně halštatského/časně laténského horizontu zejména v jižních Čechách - etruské bronzové nádoby → mohyla v Hradišti u Písku, mohyla v Chlumu u Zbiroha, v Mirkovicích u Domažlic, ale také v Hoříně u Mělníka aj.
- stylizované rané laténské hlavičky, palmety, rostlinné motivy vycházejí z etruské a řecké tradice

pohřebišť

- sjednocení pohřebního ritu v době plochých keltských pohřebišť, poloha na zádech, typické pro střední Evropu, obvykle desítky hrobů (max. 100 hrobů), na Moravě známe 200 lokalit: Holubice, Brno-Maloměřice, Místřín, elitou patrně muži-bojovníci a ženy s nákrčníky, nánožníky a později s litými opasky
- už od LTB se objevují na Moravě i na Slovensku vedle kostrových i žárové hroby
- od LTC2 (poč. oppidálního období), hroby neznáme!!!

sídlíště

- otevřená rovinná sídlíště, typickou sídlíštní jednotkou byl obdélníkový dům, částečně zahlobuný, z nových výzkumů řada kůlových staveb
- domy se seskupovaly do ohrazených dvorcových systémů
- Viereckschanze = dvorce se studnami, pův. interpret. - kultovní místa s obětními šachtami

předoppidální výrobní a distribuční centra

- Němčice na Hané - výroba mincí, skleněné náramky, odlévání bronzových opasků, zvířecí a lidské bronzové figurky
- Lovosice

oppida

- vznik oppid se původně předpokládá v důsledku návratu Bójů ze severní Itálie pod tlakem Římanů (počátkem 2. stol. př. Kr.), ale Bójové v S Itálii sami města nebudovali → rozpor
- plánovitá zástavba, prostor členěn na obytnou část, řemeslnickou část, shromaždiště, sakrální okrsek, udržované dlážděné cesty, studny, cisterny
- kromě obvyklých zemnic i kůlové stavby založené na žlabech, výjimečně na kamenných podezdívkách (Hrazany), železné zámky a klíče

Čechy

- Hrazany, Nevězice a Třísov na Vltavě
- **Stradonice u Berouna** (82 ha) – fantasticky bohaté, České Lhotice u Nasavrku ve východních Čechách

Morava

- Staré Hradisko u Protivanova na Prostějovsku – rozloha 37 ha, kontrolovalo obchodní trasu k Baltu, z nejlépe prozkoumaných pozdně laténských lokalit nejen na našem území, ale v Evropě vůbec, tři části – vnitřní areál, západní a malé východní předhradí, délka opevnění je 2800 m (kamenná 2 m široká přední zeď s kůly v přední lici, hliněný násep, do skály vytesaný příkop před hradbou, v mladší fázi roštová konstrukce), dvorec o stranách 50×49×47×40 m, ohraničen základovým žlabem a podél vnějších stran kamenné dlážděné cesty, 4 vchody

- Hostýn na Moravě – 19 ha, kontroloval jihozápadní vyústění Moravské brány – strategická úloha při transportu jantaru, ale sporadická zástavba, jde o oppidum?
- oppidem snad původně i dnes zničený Kotouč u Štramberka – 12 ha, kontakty s púchovskou kulturou

Slovensko

- Bratislava-hrad (nově objeveny stopy časně romanizace – kamenné stavby, postavené římským architektem v pol. 1. stol. př. Kr.!!!!)
- Smolenice, Plavecké Podhradie

zemědělství

- symetrická železná radlice pluhu, železná kosa
- v LTA tzv. řecké mlýny
- kamenné rotační žernovy až od konce LB (vliv ze Středomoří)

řemeslná výroba

- specializovaná výroba kamenných žernovů (Lovosice-Oparno)
- hrnčířství – rychle rotující hrnčířský kruh, uzavřené vertikální hrnčířské pece s roštem
- hutnictví, železářství – hutnické pece
- kovářství, kovolitectví – četné depoty železných nástrojů (Černov, Kolín, Pohanská - Plavecké Podhradí)
- soustružnictví – soustružení dřevěných nádob na soustruhu – konvice z Brna-Maloměřic s kovánímí se zvířecími maskami
- sklářství, šperkařství: výroba švartnových náramků ve středních Čechách, emailérství = smalt, Duchcov, Ptení – depoty šperků

mincovnictví

- monetární společnost
- na Z zlaté mince (včetně Moravy) × na V stříbrné
- u nás jsou nejstarší statéry typ Níké ze 2. pol. 3. stol. př. n. l. (Pallas Athéna = hlava s korintskou přilbou/Níkés věncem), které napodobují Au statéry Alexandra Velikého
- na Moravě ražené i jako 1/3, 1/8 a 1/24, bohyně/bojovník, ražby se stočeným drakem, kancem a bojovníkem od přelomu 2./1. stol. mušlovité statéry a jejich díly (1/3,1/8)
- rozmezí 60.-40. př. n. l. bíatekové mince (BIATEC – raženy v Bratislavě)

depoty

- votivní: depoty šperků (Duchcov - z teplého pramene spony, náramky)
- tesaurační: depoty mincí (Podmokly, Starý Kolín, Stradonice)
- depoty výrobních nástrojů (Fe předměty)

kultovní místa

- jistě posvátné háje, vodní prameny, vřídla

púchovská kultura

- na severním Slovensku z oravské skupiny lužické kultury, latenizace (LTC2-D1) → hrnčířský kruh, rotační žernovy, symetrická radlice, samostatné mincovnictví
- na SV Moravě (vazba na hornatá území)
- menší výšinná hradiště, (Liptovská Mara, Požaha u Nového Jíčina), se sítí okolních sídlišť, zde i stopy výroby (Zemplín)
- na Slovensku v době římské přežívá do konce 2. stol. po Kr.

konec keltského osídlení

- keltské osídlení na Moravě končí již brzy po polovině posledního století př. n. l.
- dříve se soudilo, že keltské osídlení zlikvidovali Germáni, dnes vyloučeno
- nesoběstačnost oppidální ekonomiky? → propojený systém → nestabilní?
- asi v souvislosti s politickou situací v jižním sousedství země → konflikt mezi Kelty a norickým královstvím, také expanze Burebistova dáckého království, které mělo sahát až po řeku Moravu (ale až 40 př. n. l.) → přerušení dálkových obchodních tras, oppida ztrácejí svoji strategickou funkci